

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОУН ТА УПА

Організація українських націоналістів (ОУН) виникла у січні-лютому 1929 р. у Відні. коли в Західній Україні починалось піднесення соціальної боротьби. її утворили Українська військова організація (УВО), студентська організація "Асоціація української націоналістичної молоді" (Львів). "Українська націоналістична молодь" (Прага), "Легіон українських націоналістів" (Подебради, Чехословаччина). Організацію очолив лідер УВО Є. Коновалець. Свою діяльність вона підпорядковувала антипольській боротьбі, духовному відродженню нації та її історичних традицій і утворенню суверенної української держави. ОУН виступала за трудову приватну власність, підприємництво у промисловості й торгівлі, розбудову кооперації. Все це відповідало інтересам переважної більшості населення. В організації панувала атмосфера фанатичного патріотизму, готовності жертвувати життям - і своїм, і інших - за національну ідею [8, 544].

ОУН мала свої друковані органи - офіціоз "Розбудова нації", що виходив у Празі, ряд нелегальних газет на території Галичини, а також ті, що вільно видавалися в кількох країнах Європи та Америки, передусім там, де були зосереджені поселення української еміграції. З ініціативи ОУН було створено кілька громадських організацій, зокрема "Український народний союз" у Франції, "Українське національне об'єднання" в Німеччині, а також у Канаді, там же - "Молоді українські націоналісти", "Відродження" в Аргентині та ін. [2, 108].

Впродовж суспільно-політичної діяльності в ОУН мали місце конфлікти серед її керівництва, відбувалися розколи організації. Поступово на перші ролі тут виходять С.Бандера, А.Мельник. Я.Стецько, О. Сеник, М. Сціборський. Оунівці, інші організації націоналістичного спрямування діяли спільно з представниками української греко-католицької церкви, які поряд з культурницькою діяльністю проповідували також утворення самостійної України - незалежної як від Польщі, так і від Радянського Союзу.

Об'єднання різних партійних і націоналістичних течій дало можливість виробити єдину доктрину ідейно-виховної роботи серед широкого загалу людей і серед молоді особливо. Роздрібнені сили агітації, пропаганди, виховання, освіти були зібрані воедино і почали працювати в одному напрямі. Тому "з політичних акцій ОУН дуже успішною була масова виховно-пропагандистська робота, що складалася з поширювання підпільної літератури, влаштування ідеологічно вишкільних курсів, пропагування культу героїв, сполученим з відповідним святкуванням, сипанням могил тощо, і виховно-організаційна праця в легальних організаціях і товариствах, школах... У цій діяльності ОУН здобуває знанні успіхи: українська молодь на Західній Україні, не виключаючи селянської і робітничої молоді (наприклад Львівське робітниче товариство "Сила"), є майже під виключним впливом ОУН" [10, 645].

При штабі ОУН-УПА існував Головний Осередок Пропаганди (ГОГ) і суспільно-політична реферантура. котрі керували ідейно-виховною та пропагандистською діяльністю проводу, спрямовували роботу територіальних референтів різного ступеня (сільських. районних, окружних) [10, 797].

Окрему увагу ОУН спрямовувала на молодь. За вказівками Організації по селах і містах були створені гуртки: самоосвіти, хорові, мистецькі, спортивні. Праця була поставлена так. аби ні одна молода людина "не ходила самопасом". Постійно велася боротьба з пияцтвом і курінням. Була звернена увага, щоб українці купували товари в українських кооперативах, а ті зі своїх прибутків складали пожертви на українські культурні та патріотичні потреби [7, 10].

Дутчак Петро Спиридонович, село Коржова Монастириського району Тернопільської області згадує: "Вступив я в ОУН весною 1941 року. Перед нами ставили завдання виховувати молодь, готувати її до вступу в ОУН-УПА. З нас готували зв'язкових між станицями. Оскільки ми були майже дітьми, то нас рідко запідозрювали у передачі "штафет" Організацією керував районний провід. Я був референтом у нашому селі. Готував виступи для молоді, організовував пропаганду, здійснював поміч ОУН" [4, 492].

Для української молоді в Організації були створені вишколи, що розташовувалися на Самбірщині, Рава-Рушині, Калущині й у Галицькому районі. Там вивчали ази розвідки, пропаганди, військового вишколу. "Командування УПА організовувало низку медичних курсів для студентів медицини, які перервали своє навчання в університетах, щоб служити своєму народові, санітарні курси медсестер, на які масово записувались українські дівчата" [6, 47].

Під впливом діяльності провідників ОУН-УПА молодь об'єднувалась у Спілки української молоді, або створювала молодіжні угруповання при Організації - так звану "юнацьку спілку", в якій обов'язковими рисами молодої людини були: готовий (повний готовності), безкорисливий, чесний, карний (вірний), активний і завзятий, відважний, рішучий, витривалий, зрівноважений, точний, здоровий, обережний [7, 13].

Глибокі процеси, що проходили в широких українських масах віками, одвічна боротьба українського народу за власну державність привели його до піку національної свідомості. Саме ця свідомість лягла в основу ідейно-виховної роботи з молоддю в ОУН-УПА. Цю свідомість будили, підіймали, спрямовували оунівці різними шляхами. Для оборони української молоді від духовного нищення були проведені спеціальні акції. До них належали: шкільна акція, акція проти участі української молоді в піонерських і комсомольських організаціях, акція проти вживання російської мови і т.д. Усі акції супроводжувалися відповідними листівками, брошурами ОУН-УПА активно впроваджувала і поширювала освіту серед молоді тому, що, по-перше, освітні заклади є сильним формуючим чинником молоді особистості. Закладене у людину за шкільною партією не зникає безслідно, а часто визначає подальший її життєвий шлях. По-друге, середньошкільна та студентська молодь були основними джерелами поповнення організаційних структур ОУН-УПА. Саме тому важливі наслідки мала вище згадана шкільна акція. Вона полягала у втручанні підпілля в життя українських шкіл, у певному, так би мовити, нагляді підпілля над шкільництвом. Рішення про її проведення було прийняте на конференції українських націоналістів у Берліні ще в червні 1933 року. Конференція вирішила провести масову політичну акцію проти ополячення українських шкіл (пізніше, в роки Другої Світової війни, такі акції проводила УПА проти русифікації українських шкіл). Основна мета акції полягала у тому, щоби:

- а) "не допустити, щоб окупант вже від народної школи міг затруювати українські душі утодством, примирливістю зі станом панування на західноукраїнських землях.
- б) звернути увагу українських дітей на стан поневолення, влити в їх душі любов до рідної мови й культури та ворожість до тих, хто її нищить" [5. 77].

Шкільна акція почалася з масового розповсюдження "летючок", де пояснювалися завдання акції та лунали заклики до боротьби. Було підготовлено дві відозви - "Український народе!" та "Молоді друзі! Українські школярі!" В останній закликалось: "Не дайте, щоб з Вас вороги зробили яничарів! Не дайте, щоб ляхи обернули Вас у своїх слухняних рабів!.." У "летючці" було 12 вимог учнівських дій під час акції - від нищення портретів польських політичних діячів до саботажу уроків, що проводилися вчителями-поляками. З самого початку акція набула характеру активної протидії органам влади, охоплюючи все більшу територію [5. 78].

Підтримуючи потяг української молоді до освіти, підпілля мало багато застережень до змісту навчання різних дисциплін. Свої думки щодо змісту навчання в українських школах воно виклало в широкому зверненні, що мало назву "Слово до учителів - братів із східних областей України." Це звернення багато разів перевидане і доповнене було, так би мовити, "методичним посібником" для навчання в українській школі. У ньому було цілком виразно викладено думка підпілля про те, що треба, а чого не треба вчити в українських школах [10. 803].

Однією з найбільших політичних акцій ОУН-УПА стала боротьба за "душу" української молоді шляхом поширення спеціальної підпільної літератури і листівок. З'являються журнали для молоді: "На чатах" (для старшої молоді). "На зміну" (для молодших) - це видання ОУН. УПА видає свій журнал для молоді "За волю України". Журнали з'являються в усіх можливих формах: друком, циклостилем, на друкарських машинках. Крім оригінальних видань, треба розрізнити ще видання, що їх переписують і різними способами поширюють [10, 800]. Видання для молоді містять матеріали з історії України, спогади і матеріали з боротьби українського народу, а також статті на політичні і виховні теми.

У роки Другої світової війни перебування окремого повстанського відділу УПА в кожному селі мало виховально-пропагандистський характер. Від повстанців у розмовах із селянською молоддю вимагалось порушувати такі теми:

- хто експлуатує селянство та хто його коштом наживається;
- придушення селянства податками та позиками;
- непевність життя з огляду на постійні арешти та виводи;
- пояснення сутності системи та рекомендування засобів боротьби проти неї.

З робітничою молоддю розмовляти про:

- непосильну працю робітника в СРСР та про експлуатацію методами стахановщини, соцзмагань, трудових норм;
- брехливість пропаганди більшовицької про те, що робітники самі керують працею фабрик та заводів;
- програму ОУН, що стосується праці робітників та промисловості.

Зокрема у книзі "Українська партизанка" С. Хмеля зауважено: "З шкільною молоддю (з вищих і середніх шкіл) слід розмовляти перед усім про ті предмети, які большевицька шкільна система не дає, або подає у спотвореному вигляді, а саме історію України, українську літературу, географію, господарство, культуру. Розкрити правдиве обличчя комсомолу" [11. 111-114].

Повстанці також повинні були вміти розмовляти із дітьми: "Насамперед слід прихилити дитину до себе, здобути її довір'я" [9, 1].

Найпоширенішими методами виховного впливу були: публічні лекції, організація бібліотек, театральні вистави, "ювілеї з приводу визначних подій української історії або на честь видатних українських діячів" [1. 109]. Окрім того, проводились зустрічі, бесіди молоді представниками старшого покоління, котрі ще пам'ятали роки збройної боротьби за незалежність України (1919-1921 рр.), коли незламний дух волі передавався із уст в уста. Все це впливало, в першу чергу, на свідомість слухачів, виховувало в них розуміння своєї національної "окремішності" і тих завдань, що ставила історія перед українською молоддю і всім українським народом.

Не обминули увагою керівники ОУН-УПА у вихованні молоді такого важливого аспекту, як почуття. Тому значну увагу вони звернули на українську пісню, музику, організацію масових походів, у яких брали участь численні маси українського населення, особливо молоді. Учасники походів одягались в українські строї і стрункими колонами йшли під звуки музики. А в підрозділах УПА командири мали за обов'язок підтримувати ініціативу створення самодіяльних гуртків у відділі: художнього, драматичного, хорового тощо. Повстанці - це, в переважній більшості, молоді люди, а тому їм потрібно дати змогу проявитися в позитивній праці всередині відділу [11. 60].

ОУН звертала увагу і на фізичне виховання молоді. З цією метою утворювались спортивні організації, відбувались змагання, що було своєрідним попереднім військовим вишколом. Усе це давало швидкі наслідки. Із колишніх пригнічених окупаційною неволею селян виховувався новий тип людини: сміливої, мужньої, фізично міцної і вправної, пройнятої любов'ю до Батьківщини і готової пожертвувати для неї своїм життям. Це дало можливість в подальшому створити армію УПА з високою дисципліною і самодисципліною.

Аналіз даних матеріалів робить висновки очевидними: в діяльності націоналістичного руху ОУН на Україні першої половини ХХ століття був вибраний єдино правильний напрям у боротьбі за "душу" української нації. Він ґрунтувався на засадах здорового націоналізму та християнської моралі і спрямовувався, в основному, на молодь - майбутнє нації. Виховна і пропагандистська робота проводилась такими методами і засобами:

I. На офіційному рівні:

1. Організація і створення гуртків, суспільно-політичних організацій, спілок.
2. Святкування визначних дат української історії, вшанування національних героїв, сипання могил, святкові літургії та походи.
3. Використання християнської моралі і впливу церкви для формування особистості у молодих людей.

II. У підпіллі:

1. Поширення підпільної літератури, листівок
2. Проведення акцій, що стосувалися педагогічної діяльності в школах на окупованих українських територіях.
3. Бесіди, навчання в підрозділах УПА з бійцями, що проводились командирами, виховниками і референтами пропаганди.
4. Бесіди, виховна робота серед населення різних вікових груп на територіях, контрольованих УПА.
5. Спільні молебні, відправи в неділю і перед боєм.

Отож, підсумовуючи, можна зазначити, що діяльність ОУН-УПА дала новий поштовх для розвитку виховної доктрини української школи та формування її національного менталітету. Тільки замислившись і оцінивши минуле, можна збудувати гідне майбутнє для нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Г. Виховання волі та характеру. - Лондон: Спілка Української Молоді. 1952. - С109.
2. Жуковський А., Субтельний О. Нариси історії України. - Львів. 1992. - 230 с.
3. Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. - НТШ у Львові. - Париж-Нью-Йорк-Львів, 1993. - 4.3. - С 438.
4. Літопис нескореної України. - Львів: Просвіта. 1993. - Кн. 1. - С.492

5. Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія (історія, уроки. сучасність). Матеріали наукової конференції. - Стрий. 1993. - С 77
6. Мірчук П. Українська Повстанська Армія. - Львів. 1991. - 447 с
7. Революційна ОУН під проводом Степана Бандери (причинки до історії). - Стрий: УВІС. 1993. -
8. Субтельний О. Україна історія. - К : Либідь, 1993. - 716 с
9. Листівка ОУН до українських дітей/ Тернопільський краєзнавчий музей
10. Тиктор І. Історія Українського Війська (друге поповнення). - Вінніпег. Канада: клуб приятелів Української книжки. 1953. - С.645.
11. Хмель С. Українська Партизанка (3 крайових матеріалів). - Львів: Шлях Перемоги. 1994. -СІ 11-114.